УДК 930.85(=161.2):[930.1:008]-051](477)(045)
DOI https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.2.46

Голотенко Павло Ігорович,
аспірант кафедри культурології та медіакомунікацій
факультету культурології та соціальних комунікацій
Харківської державної академії культури
orcid.org/0000-0002-8096-1957
holotenko11@gmail.com

СУТНІСТЬ ІСТОРІОСОФІЇ ЯК ФЕНОМЕНУ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В КОНЦЕПЦІЇ КОСТЯНТИНА КИСЛЮКА

У статті проведено історіографічний аналіз культурологічної монографії Костянтина Кислюка, у якій втілена авторська достатньо повна концепція історіософії як інтелектуального феномену в історії культури України. Задля виявлення сутності заявленої теми в статті беруться до уваги найбільш важливі теоретичні та історичні аспекти. За Костянтином Кислюком, історіософія є найпоширенішою історико-пізнавальною практикою в українському середовищі, яка спрямована на осмислення культурно-історичних подій та явищ у житті українського народу. У статті аналізується теоретичне визначення Костянтина Кислюка концепту української історіософії. Вивчається система його поглядів на проблему розмежування понять «історіософія» та «філософія історії», що є спробою остаточного вирішення цієї наукової проблеми. Осмислюється різниця між видами, типами та формами історіософії як феномену української культури, відповідно до наведеної в монографії авторської аргументації. Особлива увага приділяється розвитку історіософської думки в Україні впродовж багатовікової історії. На матеріалі монографічної праці Костянтина Кислюка, від часів Середньовіччя і до початку XXI століття, у статті висвітлюються характерні особливості української історіософії на різних стадіях розвитку – виникнення, становлення, зрілості, модернізації. При цьому в статті аналізуються деякі тексти з літературних першоджерел.

У статті визначається новизна та практичне значення наукової культурно-історіософської концепції Костянтина Кислюка в умовах соціально-ідеологічної кризи та культурно-політичних перетворень перших десятиліть пострадянського періоду незалежної України.

Також у матеріалі статті висвітлюються основні факти з біографії Костянтина Кислюка як помітного діяча в галузі наукової гуманітаристики в Україні сучасної доби.

Ключові слова: історіософія, національно-культурна пам'ять, культура України, філософія історії, політика, Костянтин Кислюк.

Holotenko Pavlo,
Postgraduate Student
at the Department of Cultural Studies and Media Communications,
Faculty of Cultural Studies and Social Communications
Kharkiv State Academy of Culture
orcid.org/0000-0002-8096-1957
holotenko11@gmail.com

THE ESSENCE OF HISTORIOSOPHY AS A PHENOMENON OF UKRAINIAN CULTURE IN THE CONCEPT OF KOSTYANTYN KYSLYUK

The article presents a historiographic analysis of the culturological monograph by Konstantin Kyslyuk, which embodies the author's sufficiently complete concept of historiosophy as an intellectual phenomenon in the cultural history of Ukraine. In order to reveal the essence of the stated topic, the article takes into account the most important theoretical and historical aspects. According to Kostyantyn Kyslyuk, historiosophy is the most widespread historical and cognitive practice in the Ukrainian environment, which is aimed at understanding cultural and historical events and phenomena in the life of the Ukrainian people. The article analyzes Kostyantyn Kyslyuk's theoretical definition of the concept of Ukrainian historiosophy. The system of his views on the problem of distinguishing the concepts of "historiosophy" and "philosophy of history" is studied, which is an attempt to finally solve this scientific problem.

The difference between the types, types, and forms of historiosophy as a phenomenon of Ukrainian culture is analyzed, in accordance with the author's argumentation presented in the monograph. Special attention is paid to the development of historiosophical thought in Ukraine throughout its centuries-old history. Based on the material of the monographic work of Konstantin Kyslyuk, from the Middle Ages to the beginning of the 21st century, the article highlights the characteristic features of Ukrainian historiosophy at different stages of development – emergence, formation, maturity, modernization. At the same time, the article analyzes some texts from literary primary sources.

The article determines the novelty and practical significance of the scientific cultural and historiosophical concept of Konstantin Kyslyuk in the conditions of the socio-ideological crisis and cultural and political transformations of the first decades of the post-Soviet period of independent Ukraine.

The article also highlights the main facts from the biography of Kostyantyn Kislyuk as a prominent figure in the field of scientific humanities in modern Ukraine.

Key words: historiosophy, national-cultural memory, culture of Ukraine, philosophy of history, politics, Kostyantyn Kyslyuk.

Постановка проблеми. У період найвищої фази системної кризи сучасної незалежної України суттєвого значення набуває вивчення історичної динаміки національної свідомості українського народу. Одним з головних структурних елементів української національно-історичної свідомості є історіософія. Довгий час концепт історіософії як феномену української культури залишався без цілісної наукової концепції. Окрім того, історіософія в сучасному науково-гуманітарному дискурсі багатьма дослідниками часто прирівнюється до таких історико-когнітивних практик, як історіографія, історична міфологія та філософія історії, що, по суті, некоректно. Вагомим внеском у вирішення зазначених проблем є культурологічна монографія 2008 року К. В. Кислюка, спеціальний історіографічний аналіз якої представлений у матеріалі статті.

Аналіз досліджень та публікацій. Головним предметом уваги в контексті статті є монографічна праця К. В. Кислюка «Історіософія в українській культурі: від концепту до концепції» (Кислюк, 2008). Однак об'єктивне вивчення заявленої теми передбачає використання інших літературних праць. Зокрема, велику цінність становить Антологія української історіософії XIX–XX століть, де містяться історико-теоретичні матеріали багатьох авторів у їхньому первинному аутентичному вигляді (Артюх, 2011). Також взяті до уваги ґрунтовні наукові праці з культурології (Кислюк, 2011; Мельник, 2013), з історії України (Пріцак, 1991; Бойко, 2021), з філософії історії (Бойченко, 2000; Причепій, Черній, Чекаль, 2009).

Мета – дослідити сутність культурологічної концепції української історіософії Костянтина Кислюка.

Завдання – вивчити ключові змістовні положення та актуальність монографічної культурологічно-історіософської праці Костянтина Кислюка. Зокрема, у статті надається теоретичне визначення феномену історіософії, встановлюється хронологія історичного розвитку історіософської думки в Україні, беруться до уваги оригінальні тексти українських мислителів попередніх історичних епох тощо.

Практичне значення статті виявляється насамперед у тому, що вона сприяє розвитку аналітичного й критичного мислення, допомагає розібратися в складних, але важливих питаннях української історії, політики та культури загалом. Окрім того, матеріали статті можуть бути використані для проведення наступних досліджень такої проблематики, а також можуть знадобитися в освітньому процесі підготовки фахівців у галузі культурології, філософії, політології тощо.

Методи дослідження. Відповідно до теми, мети й завдань у статті застосовано декілька пізнавальних засобів культурологічної методології. Так, *історіографічний підхід* дав змогу осягнути зміст культурологічно-історіософської монографії К. В. Кислюка, яка є значним внеском у збагачення та розвиток науково-культурологічних знань. *Метод первинного дослідження* використано для безпосереднього ознайомлення з деякими текстами літературних першоджерел. *Біографічний підхід* надав змоги висвітлити «основні» факти професійної діяльності К. В. Кислюка як автора фахової культурологічної літератури. За допомогою *інноваційного методу* визначено новаторську актуальність культурологічної концепції української історіософії К. В. Кислюка.

Основний текст статті. Костянтин Володимирович Кислюк – харківський науковець

та педагог, крупний представник сучасної української гуманітаристики. Маючи широкий спектр наукових інтересів, К. В. Кислюк офіційно здобув ґрунтовну фахову освіту з декількох спеціальностей – з французької мови та літератури (1995), з історії (1995), з філософії (1999), з культурології (2009). Він є автором та співавтором понад 150 літературних праць – це статті, підручники, монографії тощо. Серед них, зокрема, «Історія української філософії» (2004), «Релігієзнавство» (2009), «Культурологія: хрестоматія» (2017), «Українська ідентичність: історико-культурні ретроспективи та сучасні перспективи» (2018), «Сучасна культурологія: постмодернізм у логіці розвитку української гуманістики» (2022) і т. д. (Шейко, Кушнаренко та ін., 2019, с. 48–49).

У 2008 році вийшла у світ монографія К. В. Кислюка «Історіософія в українській культурі: від концепту до концепції», що присвячена дослідженню історіософської інтелектуальної практики як особливого культурного феномену в історії України (Кислюк, 2008). Вихідним положенням його історіософської концепції є те, що національно-історична свідомість українського народу виявляється в двох основних формах – це культурна пам'ять та історіософія. У культурно-філософській традиції України, за автором, історіософія є провідним засобом історико-пізнавальної діяльності (Кислюк, 2008, с. 5–7).

У науці, як відомо, історіософію часто ототожнюють із філософією історії. Так, в одному з енциклопедичних видань зазначається, що історіософія – це «філософія історії, галузь загальних міркувань над перебігом історичних процесів, сенсом історії, статусом історичних законів» (Антоняк, Бічуя, Гошко та ін., 1999, с. 575). Характеризуючи внутрішній стан у межах наукового середовища К. В. Кислюк зауважує, що серед сучасних українських дослідників «понині не існує загальноприйнятої ідентифікації "історіософії"» (Кислюк, 2008, с. 10). Але водночас дослідник наголошує на необхідності дотримуватися принципу конвенції, що дає змогу виявити та узгодити наявні спільні позиції в поглядах різних науковців.

Спираючись на результати дослідження великої множини різноманітних та суперечливих інтерпретацій, автором запропоновано два оптимально-конвенційні тлумачення української історіософії. У більш вузькому значенні це особливий різновид історичної пізнавальної «діяльності, переважного для теоретичної саморефлексії української культури» (Кислюк, 2008, с. 6). У більш широкому – це всі «форми суб'єктивно-спекулятивних поглядів на самобутність та самостійність історії України, її народу, держави, культури та Церкви в контексті загальнотеоретичних уявлень про всесвітню історію (її сутність, періоди, рушійні сили, роль людини тощо)» (Кислюк, 2008, с. 6).

До того ж поняття «історіософія» та «філософії історії» в науці зазвичай використовують як взаємозамінні еквіваленти, у монографії послідовно обґрунтовується думка щодо необхідності чіткого розмежування цих двох концептів (Кислюк, 2008, с. 9–35). Якщо філософія історії побутує в загальноєвропейському масштабі, насамперед у країнах західної Європи, то історіософія – це здебільшого феномен східноєвропейської та насамперед української культури. Історіософія є досить своєрідним філософсько-історичним типом національної свідомості, який формувався переважно в умовах складного й трагічного розвитку подій у житті українського народу. Власне тому українська історіософська думка проникнута трагізмом сприйняття історичного буття України, але в поєднанні з оптимізмом та надією на краще майбутнє (Кислюк, 2008, с. 21).

Окрім того, для історіософії (як української, так і будь-якої іншої) притаманна націоналістичність, оскільки в ній порушується не загальнолюдська, а регіонально-етнічна проблемата. При цьому К. В. Кислюк відрізняє поняття «націоналістичність» історіософії від поняття «націоналізм» філософії історії (Кислюк, 2008, с. 17). Дослідник зазначає, що для концепцій багатьох західноєвропейських філософів історії властивий націоналізм, який виявляється в завищенні важливості своєї країни в зіставленні з усіма іншими. Зокрема, як засвідчується, Генрі Бокль уважав «історію Британії важливішою за всі інші в усіх її найприкметніших особливостях» (Кислюк, 2008, с. 16). Також Георг Фрідріх Гегель у своїх роботах писав, що «лише германські народи піднялися на найвищий щабель прогресу» і т. д. (Кислюк, 2008, с. 16). Водночас на відміну від історіософії їхні дослідження характеризуються широким загальнокультурним контекстом.

Розглядаючи філософію історії та історіософію безпосередньо в межах культури України, К. В. Кислюк наголошує, що принципова різниця між ними так само зберігається. Українська філософія історії розвивається на базі західноєвропейської. За своєю специфікою вони між собою здебільшого аналогічні, оскільки орієнтовані на вивчення універсально-теоретичних проблем загальносвітової історії людства. У випадку ж української історіософії ідеться про осмислення множини питань, пов'язаних саме з життям українського народу, з історією української політики та корінної національної культури (Кислюк, 2008, с. 23, 29).

Проблема недоречного ототожнення історіософії з філософією історії посилюється тим, що філософія історії інколи вживається як аналог соціології, а історіософія прирівнюється до міфології та історіографії (Бойченко, 2000, с. 17–37, 130; Причепій, Черній, Чекаль, 2009, с. 461). Враховуючи широкий комплекс нюансів, К. В. Кислюк пропонує як альтернативне більш коректне позначення для історіософії неологізм «навколофілософія історії» (Кислюк, 2008, с. 10, 20, 40).

На підставі узагальнення контраверсійних думок і поглядів, К. В. Кислюк виокремлює головні особливості історіософських концепцій українських мислителів. Зокрема, це теоретична спекулятивність, раціональність, зосередженість на сфері політики, інтуїтивно-індивідуальні переконання, правдоподібність, прогнозування оптимістичного майбутнього України в міжнародному контексті з позиції аналізу історичного минулого, але часто в поєднанні з вигаданими псевдофактами тощо (Кислюк, 2008, с. 10–11, 17, 31).

Варто окремо вказати на те, що особливість історіософського способу мислення також виявляється в його нерозривному взаємозалежному зв'язку з національно-культурною пам'яттю. Як було раніше зазначено, вони є структурними елементами історичної суспільної свідомості. Співвідношення культурної пам'яті та історіософії можна розуміти як володіння накопиченими впродовж століть знаннями та власне пізнавальні процеси (генерування і отримання знань). У монографії культурно-історична пам'ять переважно розглядається з боку її ключової ролі в процесі культурної самоідентифікації українського народу. Згідно з авторською експлікацією, культурна пам'ять – це «все те, що було наділене історичною (…) та національно-культурною значущістю для повсякденної свідомості широких мас і символічно виявляло себе в численних топосах: географічні пункти, реальні або вигадані події, назви та імена» (Кислюк, 2008, с. 6).

У контексті дослідження поліморфності історіософії як феномену української філософської культури К. В. Кислюк чітко розмежує типи, види і форми, хоча фактично вони між собою завжди є взаємопроникнутими. Тобто певній формі історіософії одночасно відповідає свій тип і вид та навпаки. Форма, як зазначається, залежить від літературних особливостей передачі історіософського знання. Це може бути релігійна, світська, академічна та інша форма історіософії. Тип визначається з огляду на ідейно-змістовне наповнення історіософської теорії, у чому простежуються властивості історичної свідомості суспільства певного культурно-історичного періоду. Критерієм виду є належність історіософського вчення до літературного доробку конкретного мислителя або до певного ідейного напряму, до певної школи – політологічної, соціологічної, філософської і т. д. (Кислюк, 2008, с. 26–28).

Особлива увага в монографічному дослідженні приділяється аналізу змістовно-предметних особливостей історіософської думки на окремих етапах її розвитку в історії української культури. Автор виокремлює чотири основні періоди: докласичний (XI – середина XIX ст.), класичний (кінець XIX – початок XX ст.), модерновий (середина XX ст.) та сучасний (кінець XX – початок XXI ст.).

Найдовший за часом докласичний період автор розглядає як етап генезису і становлення української історіософії. У його межах виокремлюється декілька малих еволюційних періодів: християнська історіософія Київської Русі (XI–XIII ст.), історіософія доби українського Ренесансу та Бароко (XVI – перша половина XVII ст.), українська ліберально-дворянська історіософія (друга половина XVII – початок XIX ст.), а також романтична історіософія (початок і середина XIX ст.) (Кислюк, 2008, с. 77–157).

Автор монографії дає зрозуміти, що виникнення української історіософії в її первинному вигляді становило природний результат розвитку інтелектуально-філософської культури

Київської Русі. При цьому прогрес історіософської думки на той час міг відбуватися насамперед на базі християнської теології історії із чітко окресленим теоретичним фундаментом. Генезис історіософської пізнавальної тенденції також пов'язується з активізацією літературно-писемної практики в результаті поширення християнської релігії від кінця X століття. Парадигма давньоукраїнської історіософської традиції визначалася прагненням тодішніх мислителів до глибокого усвідомлення унікальності історії своєї культури, держави і народу у співвідношенні з біблійно-світовою історією людства. Значною мірою унікальність історії сприймалася крізь призму ідеї про місіонерсько-історичну роль Київської держави в остаточному завершенні багатовікової християнізації людства по всьому світу. Представниками давньоукраїнської історіософії були Іларіон Київський, Нестор, Феодосій Печерський, Данило Заточник, Кирило Туровський та ін. (Кислюк, 2008, с. 77–95).

Історіософія доби українського Ренесансу та Бароко репрезентована трьома основними напрямами – релігійно-православним, князівсько-династійним, козацько-старшинським. Кожен з напрямів був своєрідним проявом пошуків національно-культурної ідентичності тогочасного українського суспільства. На думку К. В. Кислюка, поточний період розвитку історіософії доцільно характеризувати понятійною формулою: «Україна, яка розпочиналася Руссю» та «Русь, яка закінчилася Україною» (Кислюк, 2008, с. 113). Водночас не буде зайвим нагадати, що період XVI та першої половини XVII століть – це той час, коли Україна перебувала в складі Литви та Польщі (Бойко, 2021, с. 81–119).

У контексті «релігійно-православного» напряму провідне значення мала ідея відновлення та збереження духовно-світоглядної самобутності суспільства, еліту якого становили київські князі-можновладці. Таке прагнення посилювалося необхідністю збереження політичної сили князів Києва як «другого Єрусалима» в статусі релігійно-політичного центру, що має своє священно-історичне значення. Ключовим питанням «князівсько-династійного» напряму історіософії було збереження династичної спадкоємності князівської влади на українських землях. У «козацько-старшинському» напрямі центральне місце посідала думка про можливість військової служби козаків в армії Речі Посполитої. За це влада польсько-литовської держави мала би сприяти зміцненню військово-політичної сили української етнотериторії, а також забезпечити для українського населення певні соціальні права та свободи (Кислюк, 2008, с. 96–127).

Дослідження К. В. Кислюка показує, що представниками української історіософії періоду Ренесансу та Бароко варто вважати не лише власне українських мислителів, а й деяких польських та литовських письменників, які займали позитивну позицію до України. Серед них Дем'ян Наливайко, Петро Могила, Матвій Стрийковський, Алессандро Ґваньїні, Іван Туробинський Рутинець та ін.

Після того як у середині XVII століття сформувалась Українська гетьманська держава, у другій половині XVII століття настала «доба Руїни». Упродовж XVIII й до початку XIX століття Україна перебувала під тиском нищівної колоніальної політики російської імперії (Бойко, 2021, с. 131–167). Як свідчить К. В. Кислюк, у межах ліберально-дворянської історіософії цього періоду виокремлюють дві гносеологічні традиції: «україномалоросійська» та «великоросійська». Їх основний зміст становить осмислення історії української політики. Однак якщо представники першої з них доводили самодостатність історії української культури, а також обстоювали позицію щодо національно-політичної повноправності та автономії України, то прибічники другої розглядали Україну як частину російської імперії і робили акцент на спільних аспектах між історією української та російської культури. Серед найбільш відомих представників ліберально-дворянської історіософської думки К. В. Кислюк згадує про Самійла Величка, Григорія Граб'янку, Олександра Рігельмана, Дмитра Бантиш-Каменського, Миколу Маркевича (Кислюк, 2008, с. 128–139).

Романтична історіософія України початку та середини XIX століття, як показано в монографії К. В. Кислюка, була спрямована на обґрунтування необхідності збереження традицій та загалом культурної спадщини минулих часів задля самозбереження національного духу, забезпечення культурного добробуту українського народу в майбутньому житті, досягнення культурно-політичної консолідації

східних та західних українських регіонів. Водночас під тиском автократично-колоніальної політики російської держави, романтична історіософія займала нейтрально-проміжну позицію між малоросійською та великоросійською концепціями історії України. Історіософська парадигма доби романтизму втілена в літературних працях Пантелеймона Куліша, Михайла Максимовича, Миколи Гоголя, Тараса Шевченка, Миколи Костомарова та інших мислителів (Кислюк, 2008, с. 139–157).

Досить примітно, що в Антології української історіософії XIX–XX століть, упорядкованій В'ячеславом Олексійовичем Артюхом, наводяться оригінальні тексти лише двох згаданих авторів – Пантелеймона Куліша та Миколи Костомарова (Артюх, Ч. 1, 2011, с. 19–28, с. 60–66).

У своєму класичному вигляді українська історіософія постає в період від початку 1880-х років до початку 1920-х років. У роботах Андрія Шептицького, Івана Франка, Володимира Антоновича, Михайла Грушевського та інших «класиків» історіософської думки досягається, як пояснює К. В. Кислюк, органічний синтез основних положень історіософських концепцій доби Київської Русі, козацько-старшинського та романтичного напрямів. Дотримуючись ідей позитивізму, представники класичної історіософської традиції замислювалися над багатьма соціально-економічними питаннями, доводили залежність культурно-історичної динаміки від загального стану народних мас, а не лише від окремих соціальних груп, відстоювали право України на здобуття державної незалежності, а також наголошували на самостійності та унікальності історії українського народу (Кислюк, 2008, с. 158–179).

Наприклад, Михайло Грушевський з достатньою підставою стверджував, що «треба попрощатися з фікцією, що "русска історія", підмінювана на кождім кроці великоруською, – то історія "общерусска". (…) Історія великоруська (…) з українсько-руським (київським) початком, пришитим до неї – се тільки калікувата, неприродна комбінація, а не якась "общерусска" історія. Зрештою, "общерусскої" історії й не може бути, як нема "общерусскої" народності» (Артюх, Ч. 1, 2011, с. 77).

Згідно з К. В. Кислюком, модерновий етап розвитку української історіософської думки умовно охоплює час від середини 1920-х до початку 1990-х років. Після втрати довгоочікуваної державної незалежності України на початку 1920-х років, в українській історіософії виникла тенденція до обґрунтування теорії щодо кругообігу культурно-історичного процесу. К. В. Кислюк підкреслює, що це наближало українську історіософію до проблематики філософії історії. Суть означеної теорії полягала в можливості відновлення політичного суверенітету України, але важливою умовою цього є успадкування досвіду, збереження національно-культурних здобутків, моральних та інших духовних цінностей попередніх поколінь. Представниками модернової традиції української історіософії є Дмитро Чижевський, Дмитро Донцов, В'ячеслав Липинський, Юрій Липа, Микола Шлемкевич, Іван Лисяк-Рудницький, Юрій Луцький та ін. (Кислюк, 2008, с. 179–247).

Зокрема, на думку Дмитра Донцова «кожна сильна суспільність міцна твердим моральним законом, що над нею панує, якого живим символом і прикладом є її панівна верства. Мусить вона насамперед бути тверда й невблаганна щодо себе самої, не піддаватися матеріальним спокусам (…), ставляти над усе поняття чести й обов'язку, безоглядно вірити у свою справу і в своє право провадити загалом. Мусить вона (…) суворо карати всякі відосередкові егоїстичні тенденції в лоні своєї групи й суспільности, не піддаючись голосу фальшивої "людяности" (…). Де сила цього морального закону слабне (…), де замість служби високим абстрактним ідеалам приходить вільна гра самолюбних матеріяльних інстинктів (…), погоня за насолодою, вигодою і щастям, – там (…) наступає серед провідної верстви розклад» (Артюх, Ч. 2, 2011, с. 151).

Нарешті, згідно з К. В. Кислюком, специфіка сучасної історіософії в Україні пострадянського періоду незалежності полягає не в розробці нових, а в переосмисленні, з різних методологічних позицій, попередніх історіософських концепцій історії України (Кислюк, 2008, с. 215–228).

Висновки. З достатньою підставою можна стверджувати, що у своїй науковій монографії К. В. Кислюк утілює цілісну концепцію концепту історіософії в українській культурі. У матеріалі книги автор пропонує власну теоретичну інтерпретацію української історіософії,

встановлює чітку відмінність історіософії від філософії історії, визначає типи, форми та види української історіософії, встановлює детальну періодизацію та простежує ідейно-змістову еволюцію української історіософії, починаючи з докласичного періоду і завершуючи початком XXI століття.

До середини 2000-х років найбільш ґрунтовним та комплексним дослідженням феномену історіософії в українській культурі залишалася наукова розвідка Володимира Арнольдовича Потульницького. Однак це дослідження, порівняно з концепцією К. В. Кислюка, має значно менший хронологічний діапазон (XVII–XX століття) та подається здебільшого крізь призму політології.

Книга К. В. Кислюка належить до категорії тих досліджень історично-української свідомості, проведення яких було суттєво затребуваним у процесі культурно-суспільних трансформацій перших років відновленої державної незалежності України. Серед негативних явищ системної культурної кризи пострадянської України, автор звертає особливу увагу якраз на відсутність консолідації національно-історичної свідомості українців, зокрема української діаспори. На думку К. В. Кислюка, причиною цього перманентного явища є домінування в соціумі ідеалізованих, заангажованих та буденно-примітивних концепцій «українства», які до того ж не є між собою узгодженими. Інша головна причина вбачається в несвідомому та індиферентному ставленні більшої частини українського населення до власної національно-культурної ідентифікації.

Ґрунтовне дослідження К. В. Кислюка української історіософії – як особливої інтелектуально-філософської практики, як прояву національно-історичної свідомості – допомагає осмислити й тим самим покращити ментально-духовний стан сучасного українського суспільства, від чого значно залежить динаміка розвитку національної культури.

Список використаних джерел:

Антоняк, Б., Антоняк, Ю., Бічуя, Н., Гошко Т., Григоренко, Г. … Храплива-Щур Л. (1999). УСЕ. Універсальний словник-енциклопедія. Київ : Ірина. 1551 с.

Артюх, В. О. (упор.) (2011). Українська історіософія (XIX–XX ст.). *Антологія у 2 частинах.* (Ч. 1). Суми : Сумський державний університет. 250 с.

Артюх, В. О. (упор.) (2011). Українська історіософія (XIX–XX ст.). *Антологія у 2 частинах.* (Ч. 2). Суми : Сумський державний університет. 271 с.

Бойко, О. (2021). Історія України. Київ : ВЦ Академія. 640 с.

Бойченко, І. В. (2000). Філософія історії. Київ : Знання. 723 с.

Кислюк, К. В. (2008). Історіософія в українській культурі: від концепту до концепції. Харків : ХДАК. 288 с.

Кислюк, К. В. (2011). Наукові дослідження української культури : проблема періодизації. *Культура України*. № 32. С. 48–59.

Мельник, В. П. (ред.) (2013). Культурологія : енциклопедичний словник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 508 с.

Потульницький, В. А. (2002). Україна і всесвітня історія : Історіософія світової та української історії XVII–XX століть. Київ : Либідь. 480 с.

Причепій, Є. М., Черній, А. М., Чекаль, Л. А. (2009). Філософія. Київ : Академвидав. 592 с.

Пріцак, О. (1991). Що таке історія України? *Слово і час*. № 1. С. 53–60.

Шейко, В., Кушнаренко, Н., Лошков, Ю., Сташевська, І., Скрицька, М. Алфьорова, З. … Суконько, Л. (2019). Харківська державна академія культури. До 90-річчя з дня заснування. Харків : ХДАК. 254 с.

References:

Antoniak, B., Antoniak, Yu., Bichuia, N., Hoshko T., Hryhorenko, H. … Khraplyva-Shchur L. (1999). USE. Universalnyi slovnyk-entsyklopediia [Everything. Universal dictionary-encyclopedia]. Kyiv : Iryna [in Ukrainian].

Artiukh, V. O. (upor.) (2011). Ukrainska istoriosofiia (XIX–XX st.) [Ukrainian Historiosophy (19th–20th centuries)]. *Antolohiia u 2 chastynakh. (Ch. 1).* Sumy : Sumskyi derzhavnyi universytet [in Ukrainian].

Artiukh, V. O. (upor.) (2011). Ukrainska istoriosofiia (XIX–XX st.) [Ukrainian Historiosophy (19th–20th centuries)]. *Antolohiia u 2 chastynakh. (Ch. 2).* Sumy : Sumskyi derzhavnyi universytet [in Ukrainian].

Boiko, O. (2021). Istoriia Ukrainy [History of Ukraine]. Kyiv : VTs Akademiia [in Ukrainian].

Boichenko, I. V. (2000). Filosofiia istorii [Philosophy of history]. Kyiv : Znannia [in Ukrainian].

Kysliuk, K. V. (2008). Istoriosofiia v ukrainskii kulturi: vid kontseptu do kontseptsii [Historiosophy in Ukrainian culture : from concept to concept]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Kysliuk, K. V. (2011). Naukovi doslidzhennia ukrainskoi kultury : problema periodyzatsii [Scientific research into Ukrainian culture : the problem of periodization]. *Kultura Ukrainy*. № 32 [in Ukrainian].

Melnyk, V. P. (ed.) (2013). Kulturolohiia : entsyklopedychnyi slovnyk [Cultural studies : encyclopedic dictionary]. Lviv : LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].

Potulnytskyi, V. A. (2002). Ukraina i vsesvitnia istoriia : Istoriosofiia svitovoi ta ukrainskoi istorii XVII–XX stolit [Ukraine and World History: Historiosophy of World and Ukrainian History of the 17th–20th Centuries]. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].

Prychepii, Ye. M., Chernii, A. M., Chekal, L. A. (2009). Filosofiia [Philosophy]. Kyiv : Akademvydav [in Ukrainian].

Pritsak, O. (1991). Shcho take istoriia Ukrainy? [What is the history of Ukraine?]. *Slovo i chas*. № 1 [in Ukrainian].

Sheiko, V., Kushnarenko, N., Loshkov, Yu., Stashevska, I., Skrytska, M. Alforova, Z. … Sukonko, L. (2019). Kharkivska derzhavna akademiia kultury. Do 90-richchia z dnia zasnuvannia [Kharkiv State Academy of Culture. To the 90th anniversary of its founding]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].